

STŘEDNÍ ŠKOLA ŽELEZNIČNÍ,
TECHNICKÁ A SLUŽEB,
ŠUMPERK

Manuál pro práci s nadanými žáky

Vypracovala: Mgr. Zuzana Stonová
Speciální pedagog

Schválila: Mgr. Irena Jonová
ředitelka

1.9.2020

Manuál pro práci s nadanými žáky na Střední škole železniční, technické a služeb Šumperk

Práci s mimořádně nadanými žáky zajišťuje speciální pedagog ve spolupráci s výchovným poradcem a dalšími členy školního poradenského pracoviště a zaměřuje se na následující oblasti:

1. Vyhledává talentované žáky, a to ve spolupráci s třídními učiteli a učiteli jednotlivých předmětů
2. Podporuje kreativitu a seberealizaci nadaných žáků
3. Podporuje a pomáhá nadaným žákům při vyhledávání a zapojování se do vhodných projektů, soutěží, olympiád
4. Pomáhá členům školního žákovského parlamentu při zapojování do vhodných projektů
5. Poskytuje odbornou podporu nadaným žákům při vypracovávání projektů a samostatných prací,
6. Podporuje nadané žáky při snaze o realizaci nadstandardních exkurzí, stáží, on-line vzdělávání, e-learningu
7. Podporuje rozvoj technického myšlení nadaných žáků, podporuje zdokonalování manuálních dovedností formou soutěží a sebevzdělávání
8. Podporuje podnikání a podnikavosti všech žáků
9. Zajišťuje případnou spolupráci nadaného žáka s vědeckými pracovišti či akademickými pracovišti, neziskovými společnostmi
10. Spolupracuje s rodiči v oblasti podpory nadání žáka
11. Vykonává administrativní činnosti spojené s prací s nadanými žáky
12. Uskutečňuje kariérové poradenství v oblasti podpory nadání
13. Konzultuje s vedením školy úkoly spojené s tvorbou školních akčních plánů a vizí školy v oblasti podpory nadání žáků

Nová koncepce se zabývá dalšími opatřeními, jež je třeba realizovat pro zajištění vzdělávacích potřeb nadaných žáků a přiměřeného rozvoje jejich osobnosti.

Zejména je potřebné rozšířit stávající systém identifikace nadaných o jejich cílené vyhledávání učiteli.

Je tedy potřebné:

- Zajistit učitelům v oblasti péče o nadané dostatečnou osvětu.
- Zajistit dostatek didaktických postupů a materiálů pro vlastní vzdělávání nadaných žáků ve škole, popř. i mimo školu.
- Obohacování učiva, rozšiřování učiva tak, aby postihovalo mezioborové souvislosti, prohlubování učiva tak, aby obsahovalo další podrobnosti a detaily. V obohacování učiva v užším slova smyslu, při němž již obsahy učiva překračují rámec vzdělávacích programů a vycházejí ze specifických zájmů nadaného.
- Podmínky pro realizaci vzdělávání jsou vymezeny v Rámcovém vzdělávacím programu (dále jen RVP) RVP pro obory středního odborného vzdělávání, dále v zákoně č.561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, a v Informaci ke vzdělávání dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných zabezpečující realizaci ustanovení §17 zákona č. 561/2004 Sb., a třetí části vyhlášky č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně.

- Podpora nadaných žáků ve vzdělávání rovněž vyžaduje spolupráci všech aktérů vzdělávání ve škole.

Specifické rysy mimořádně nadaných žáků

Zejména v odborném školství, které připravuje budoucí odborníky v oblasti techniky a technologií, je žádoucí podchytit nadané žáky (dívky i chlapce) a soustavně s nimi pracovat. Přitom se nemusí jednat pouze o žáky z oborů poskytujících střední vzdělání s maturitní zkouškou, ale i v oborech poskytujících střední vzdělání s výučním listem najdeme žáky, kteří svými vědomostmi, dovednostmi nebo zájmem o obor převyšují ostatní. Nemusí se sice jednat o žáky mimořádně nadané, ale i tyto žáky je třeba podchytit a individuálně s nimi pracovat.

Rovněž tak je žádoucí věnovat specifickou pozornost nadaným dívkám, zvláště v technických oborech.

Mezi mimořádně nadané žáky tedy nepatří pouze žáci s mimořádnými schopnostmi, ale i žáci, kteří v určitých činnostech či oblastech vzdělávání projevují vysokou motivaci, jsou v nich cílevědomí a kreativní.

Na druhé straně mohou mít řadu problémů při zvládnutí studia i v sociálních vztazích. Zatímco v činnostech, pro které mají nadání nebo o které mají vysoký zájem, vykazují vynikající výsledky, mohou v jiných činnostech nebo vzdělávacích oblastech prokazovat průměrné nebo slabé výsledky. Příčinou může být to, že se neumějí efektivně učit, podceňují procvičování a opakování učiva nebo řešení jednoduchých úkolů, preferují vlastní tempo a způsob učení, zatímco společné tempo a frontální způsob výuky je zpomalují a demotivují.

Nadaní žáci mohou mít také problémy v sebepojetí a sebehodnocení, jsou citliví na kritiku a hodnocení druhých, obtížně navazují vztahy s druhými lidmi. Ne vždy jsou tito žáci přijímáni svým okolím pozitivně, a to jak spolužáky, tak učiteli. Problémy v komunikaci se spolužáky mohou přerůst v šikanu nadaného žáka, nebo naopak v přizpůsobení se skupinovým normám a snížení výkonnosti i dalšího rozvoje žáka. Je tedy důležité nejen zjistit, v čem žák vyniká, ale i jaké má nedostatky a problémy, a tomu přizpůsobit práci s ním.

Rovněž je důležité, aby škola znala vývoj žáka již na základní škole, dosavadní způsob práce se žákem i rodinné prostředí.

Významná je spolupráce všech učitelů, kteří nadaného žáka vyučují. Ve výuce těchto žáků je vhodné využívat náročnější metody a postupy, problémové a projektové vyučování, samostudium, práci s informačními a komunikačními technologiemi aj.

Žáci by měli být také vhodně zapojováni do skupinové výuky a týmové práce (jako vedoucí i jako členové), vedeni k co nejlepším výkonům i v předmětech, na které nejsou orientováni.

Z výše uvedeného je zřejmé, že mimořádně nadaní žáci se projevují specifickým způsobem, který nemusí být vyučujícími či dalšími členy žakovského kolektivu přijímán kladně. Žáci jsou pak často

označování za podivíny, samotáře, lenochy a podobně. Ve skutečnosti může toto vnímání a zařazení žáka **vycházet z charakteristických rysů nadaných žáků, mezi které patří:**

- Žák svými znalostmi přesahuje stanovené požadavky,
- Žák má problematický přístup k pravidlům školní práce,
- Žák vykazuje tendence k vytváření vlastních pravidel,
- Žák projevuje sklon k perfekcionismu a s tím související způsob komunikace s učiteli, který může být i kontroverzní,
- Žák uplatňuje vlastní pracovní tempo,
- Žák vytváří vlastní postupy řešení úloh, které umožňují kreativitu,
- Žák disponuje malou ochotou ke spolupráci v kolektivu,
- Žák se rychle orientuje v učebních postupech,
- Žák má zálibu v řešení problémových úloh zvláště ve spojitosti s vysokou schopností koncentrace, dobrou pamětí, v hledání a nacházení kreativních postupů,
- Žák projevuje zvýšenou motivaci k rozšiřování základního učiva do hloubky, především ve vyučovacích předmětech, které reprezentují nadání žáka,
- Žák má potřebu projevit a uplatnit znalostí a dovedností ve školním prostředí.

Tam, kde se nevytvořily podmínky pro to, aby se dítě naučilo zacházet se svými specifickými schopnostmi, může paradoxně být jeho **mimořádné nadání příčinou vytvoření negativního sebeobrazu a popírání vlastních schopností.**

V době, kdy žáci vstupují do školy, je pro ně důležité, aby se stali členy komunity, do které patří vzhledem ke svému věku, a to i přesto, že tito žáci obvykle snadno komunikují s dospělými nebo staršími spolužáky.

Často právě nadaní mají strach, že se jim nepodaří začlenit se do komunity, ke které se věkově vztahují. Dochází tak k tomu, že se jejich snaha o včlenění se do přirozené vrstevnické skupiny spojuje s tendencí k popření vlastních schopností.

Školy, které nedokáží vytvořit dostatečně podnětné vzdělávací prostředí s širokou nabídkou a obohacováním učiva, nemohou splnit jeden ze základních požadavků péče o nadané žáky - a to eliminaci nudy a zklamání z toho, že se ve škole nepracuje s dalšími informacemi, které by zásadně obohacovaly již existující znalosti těchto nadaných žáků.

Pro vytváření pozitivního klimatu mimořádně nadaným žákům je zapotřebí dostatek vnímavosti učitele ke specifickým žáků.

Rozdíly mezi bystrým a nadaným žákem(Cvetkovic - Lay, J. 1995)

Bystrý žák	Nadaný žák
Umí odpovídat	Klade další otázky
Má dobré nápady	Má neobvyklé nápady
Odpovídá na otázky	Zajímají jej detaily
Rozpracovává	Dokončuje
Je vůdcem skupiny	Je samostatný, často pracuje sám
Jednoduše se učí	Většinu už zná
Mezi vrstevníky je oblíben	Víc mu vyhovuje společnost starších
Chápe významy	Dělá závěry
Přesně kopíruje zadaná řešení	Vytváří nová řešení
Přijímá informace	Vytváří informace
Je vytrvalý při sledování	Sleduje pozorně
Je spokojený s vlastním učením a výsledky	Je velmi sebekritický

Umění motivovat ...

Většina vyučujících považuje právem motivaci svých žáků za základní předpoklad efektivního průběhu vzdělávání.

Pokud žáci necítí potřebu se vzdělávat, nemohou se úspěšně ničemu naučit. Dovednost učitele motivovat své žáky patří k nejnáročnějším. Žáci se rádi učí věcem, pro které si dovedou představit praktické využití.

Trpkou pravdou však je, že velká část školního učiva nemá bezprostřední praktické využití. Také argument založený na významu jejich vzdělání či zisku potřebné kvalifikace pro pozdější výkon povolání je z pohledu žáka velmi abstraktní a dlouhodobý. Za hlavní motivační stimul lze pak považovat dobrý výsledek při učení, který žákovi zvyšuje sebevědomí a naplňuje ho pocitem, že něčeho pozitivního dosáhl (Petty 1996:41).

To vysvětluje, proč žáci bedlivě sledují nejen své studijní výsledky, ale také výsledky svých spolužáků. Není divu, že žák, který zažívá trvalý neúspěch, je silně demotivován a dostává se tak do propadající se spirály "**úkol – neúspěch – zklamání – demotivace – (atd.)**".

Dalším motivačním prvkem může být snaha o obdiv vyučujícího a spolužáků. Nikdo nechce být obvykle "nejhloupějším" ve třídě. Projevuje se zde přirozená soutěživost. V neposlední řadě hraje při motivaci svou roli také míra, do jaké vyučující představí učivo jako zábavné či neobvyklé.

Pro nadané žáky je velmi důležité, zda probírané učivo poskytuje dostatečné množství stimulů pro jejich další rozvoj. Vyučující by se dopustili hrubé chyby, kdyby nadané žáky diferencovali pouze tím, že jim v hodině např. zadají dvojnásobné množství úkolů. Spíše než na kvantitativní stránku by se měli zaměřit na náročnost úkolu. Ta by měla v ideálním případě vždy odpovídat nebo ještě lépe mírně převyšovat schopnosti nadaného žáka, a tím mu poskytnout dostatek stimulů k dalšímu rozvoji. Nejen nadaní žáci si nebudou cenit pochvaly za splnění jednoduchého úkolu (Petty 1996).

Geoffrey Petty (1996:48) uvádí následující motivační desatero pro učitele:

1. Sami projevujte zájem – buďte pro svůj obor nadšeni.
2. Ukazujte, jaký význam má váš obor ve skutečném světě. Noste do hodin předměty z praxe, začleňte do vyučování návštěvy odborníků z praxe.

3. Využívejte tvořivosti a sebevyjadřování žáků.
4. Přesvědčujte se, že se žáci aktivně zapojují do výuky.
5. Pravidelně obměňujte činnost žáků.
6. Využívejte překvapení a neobvyklých činností.
7. Zadávejte soutěživé a problémové úlohy.
8. Dávejte žákům "hádanky", na které jim později dáte správnou odpověď.
9. Propojte učení s tím, co žáky zajímá mimo školu.
10. Dodejte svému oboru "osobní rozměr".

Při uspokojování potřeb nadaných žáků se využívají integrační a segregační praktiky. Zatímco integrační praktiky zahrnují takové činnosti, které mimořádně nadaného žáka včleňují do kolektivu či pracovní / studijní skupiny, segregační praktiky vedou k individualizaci žákovy práce (v krajním případě pak k individuálnímu studijnímu plánu).

Metody práce s mimořádně nadanými žáky.

V rámci jednotlivých předmětů je vhodné vypracování vzdělávacích obsahů ve více stupních obtížnosti podle předpokladů žáka.

Obohacování učiva má být zaměřeno zejména na rozvoj vyšších mentálních procesů a rozvoj tvořivosti.

Důraz je kladen především na řešení problémových úloh žákem, na strategii plánování řešení úloh a na rozvoj strategií myšlení.

Obohacování vzdělávání respektuje tři základní roviny:

- a) rozšiřování učiva tak, aby učivo postihovalo mezioborové vztahy;
- b) prohlubování učiva tak, aby obsahovalo další podrobnosti a detaily o probíraném učivu/tématu;
- c) obohacování učiva, které je již nad rámec vzdělávacího programu, a pracuje také se specifiky zájmů vzdělávaných. Při obohacování učiva je důležité dbát na pestrost jeho didaktického zpracování a volbu vhodných aktivizujících výukových metod a především na využívání komplexních metod, dále využívání práce s různými druhy textů, s různými médii, využívání interdisciplinárních vazeb, zařazení informačních technologií (např. samostudium on-line). Vhodné je také využívání různých exkurzí, přehlídek, soutěží nebo zapojování do různých zájmových sdružení a asociací apod.

Role učitele ve vzdělávání mimořádně nadaných žáků:

Rozvoj nadání mimořádně nadaného žáka je možný pouze tehdy, jestliže jsou dodrženy následující tři zásady:

- a) nadaný žák musí mít příležitost objevit/projevit nadání;
- b) učitel má schopnost trvale motivovat či udržet již existující motivaci nadaného žáka;
- c) vznikne prostředí vyjadřující podporu vzdělávání nadaného žáka.

Je však třeba je motivovat k co nejkvalitnějším výkonům i v činnostech, ke kterým tolik mimořádných schopností nemají. Žák by měl být motivován k co nejlepšímu výkonu i při skupinové práci.

Podpora může být učitelem vyjádřena např. tím, že akceptuje možnost různých způsobů řešení problémů, a také přijetím faktu, že nadaný žák může být ve vzdělávacích oborech, které jsou jeho zálibou, více informovaný než on sám.

Rozvoj nadání je podpořen i přátelským, motivačním a pracovním prostředím při výuce. To je vytvářeno nejen učitelem, ale také spolužáky a samotným mimořádně nadaným jedincem. Učitel by měl podněcovat vznik a udržení takového prostředí ve třídě.

Dále by měl učitel dbát na posílení sebedůvěry tohoto žáka. A to podporou jeho nadání, rozvojem jeho silných stránek a také tím, že mu pomůže pochopit sebe sama. Ve výuce je vhodné využívat problémového a projektového vyučování a práci on-line dle vlastního výběru žáka.

Metoda použitá pro vzdělávání nadaných by měla těmto žákům pomoci ...

- využít jejich vlastního intelektu k objevování nového,
- využít vlastního tvůrčího přístupu k řešení problému,
- rozvíjet mezipředmětové vztahy,
- využít informačních technologií při práci na úkolu
- posílit sociální vazby.

Vypracovala: Mgr. Zuzana Stonová, školní speciální pedagog